

L' Alguasil y l' Alcalde.

Romans historich de lo succehit en Santa Coloma de Farnés, essent Rey de Espanya y de sas Indias lo Senyor D. Felip IV. ahont s' hi ven lo tràgich suc-
cés que esdevingué per culpa del Alguasil Real anomenat Monredon y per mal
nom l' endemoniat. (I)

Regnant lo Rey Felip quart
y l' Conde - duch que avassalla
lo mateix al Rey que al poble
que á duras penas l' aguanta,
Catalunya, del martiri
que fa temps sofreix y calla,
se va disposant a pendrer
la major de las venjansas.

Tú tens la culpa, Castella,
si 's revolta ta germana;
mentres visca, Catalunya
no ha de ser ni un dia esclava.

Que piule 'l fuet quant vullas,
ja l' sentirás en la espatlla;
bè pòts posarne cadenas
al poble que, si se enfada,
las ha de rompre un dia,
tirántelas á la cara.

Trista está Santa Coloma
de Farnés anomenada;
no 's ven ningú en las finestras,
ni en los carrers ni en las plassas.
Cada dia arriban noves
de las tropas castellanas
que saquejan per los camps
y deshonan per las casas.
No basta tanta ignominia;
escolteu lo que vol ara
el Conde - duch que governa,
dels catalans per desgràcia.

"Es la Real voluntat, (II)
usant de la soberana
prerrogativa que Dèu
estableix en lo Monarca,
presidint madur exámen,
abans de dar la pragmática

per lo Consell de Aragó
coneguda y revisada,
que allotjat sia l'exèrcit
de Catalunya en las casas,
fins á tant que de real ordre
tinga que entrar en companya;
y aixís manám y ordenám,
sense excusa de cap clase,
que 'l Condat de Rosselló,
Catalunya y la Cerdanya
mantingan á nostros tropas
y que res lis fassa falta."

Aixó diu lo pregoner
que á só de trompeta para
pels' carrers de aquella vila
que n'es tota catalana.
Aixó diu y á poch s'escolta
un brugit que va' pels' aires,
correguent com corra un nívol
carregat de pedra y aigua.

Dins de la iglesia, á las foscas,
no havent més llum que las llàntias,
y per únichs testimonis
de los altars las imatges,
se reuníen molts homes
que sense véurerse s'parlan.
"¡Catalunya!" los uns dihuen,
"¡Gerona!" dihuen los altres,
y un moment després ensenyan

tots armas de foch y blancas.
Ni un sol brugit se sentia
en aquella santa casa,
y la llàntia del Santíssim
dins de tot espurnejaba.
Los homes semblavan sombras
que de terra s'aixecavan,
y méntres tant se sentia
acompatat lo toch de ánimas.
- "¡Focan á morts!" - l'avi Lluch
va' dir als seus camaradas: -
"Es que la houera dels que foren
nos recorda la campana.
Resám tots; que Déu ajude
á realisar la venjansa!"

La santa oració murmuran
tots al plech, y, quant acaban,
fan lo senyal de la creu,
que n'es costum molt honrada.

"Ja saben - diu ab veu trista
l'avi Lluch - lo que ara passa;
Catalunya ja n'es morta,
las cadenas l'amortallan.
En lo Castell de Fluvia'
n'han fet una mica massa,
perque' ls butxins de Castella
no sols roban, també matan.
Dins mateix del oratori,
hont resant tots tres estavan,

los soldats de Felip quart
han mort al arno de casa,
á la seva dona y filla
de poch temps embarassada. (III)

Si aixó havém de consentir,
no tenim sanch catalana.

Só vell y'm sento ab més foras
ara que may, que no n' faltan
per morir com déu un home,
estés á la portalada.

Lo ters que mana el de Moles
cap á aqueixa vila avansa;
ja saben que la ruina
vé després de l' hospedatje.

Si volén soldats que 'ns roben
lo poch que tenim en casa,
si volén ser insultats,
tractats de lladres per lladres,
y en lo llit en que nasqueren
vostras fillas estimadas,
véurer, lligats, com deshonra
la soldadesca á sas mares,
los ministres del Altíssim
morts als peus de las imatges
y en terra las santas formos
després de robar los calzers,
no carreguén lo trabuch,
no desrovelen la espasa
ni tingán los munts de pedra
preparats en la tentada."

- ¡Ben dit! - contesta l' Xoy Mon; -

cada hu' que guardi sa casa;
qui primer truque á la porta,
muyra primer.

- Si; venjansa! -
contestan tots - y de prompte
fins al cap aixecan l' arma.

Y poch á poch van surtintne
de la iglesia solitaria,
hont hi queda sols la llum
esmortuida de las llantias,
l' altar major y'l Santíssim
testimoni de aquells pactes.

Va entrant en Santa Coloma
lo ters que Moles manava
y l' Alguil Monredon
també á la tropa acompanya.
Enriat n'es del vi-rey
per complir ordres malvadas,
y encara al poble no arriba
ja l' insulta y l' amenassa.
L' avi Lluch se li presenta.

- ¡Fora de aquí!

- Só l' Alcalde.

- Jo só l' Alguil Real,
y davant no vull canalla.

- Refrenen la llengua vostra
perqué cap home, fins ara,
ha insultat los cabells blancs
que'm guardan lo front de taca.

—Capità, allotjen la tropa;
dos soldats á cada casa
y n' daren á n' aqueix home,
en bloc de dos, fins á quatre.
N'is contesto jo al poble.

— La resposta pot ser cara.

— So' l' Alguasil Mooredon!

— Alguasil, ¡jo so' l' Alcalde!

I, ans que sufrir impassible
l' allotjament que ns' disfama,
cadá veñí morirá
defensant la seva casa.

— ¡Tro del cel! Avi Lluch,
tingau por á ma venjansa;
lor casa que resistezca
al bell punt serà arrasada.

I vos, pues, sou qui la vila
al motí provocos y alsa,
als meus pens os vull estés
com la fulla als pens del arbre.

I al pobre avi Lluch de un tiro
l' Alguasil Mooredon mata. (IV.)

¡Mare de Deu, quin deliri!
¡Deu del cel, quina desgracia!

Ja per lo carrer se senten
de la gent las trepitjades
y per tot arreu ressonan
crits de extermini y venjansa.
Cada casa es un castell,
hi ha un combat en cada plassa;

los homes á las finestras,
las donas á las teuladas;
un soldat mort se divide
al brancal de cada casa;
las donas lis tiran pedras,
los homes lis tiran balas.

¡Qué pot un poble quant torna
per la seva hora sagrada!
Fins la iglesia al poble ajuda
ab los tocs de la campana,
y lluytan ab mes bravesa
quant senten las batallordas,
que la iglesia en tals aprietos
sempre fa' de generala.

¡Qué has fet, Castella, Castella,
en pegar á ta germana!
Ja sabrás que á Catalunya
may l' hi han pagat en debades.
Si t' creyas que bastaria
lo fuet per ferla esclava,
debiás veñver que póta
en son escut quatre barras;
son de sanch que sempre ab honra
ha derramat per la patria
y la sanch dels pobles lliures
las cadenas llima encara.
¡Qué has fet, Castella, Castella,
en pegar á ta germana!

Mentres tant, Santa Coloma

victoriosa preu venjansa
dels insults que té rebuts
de las tropas castellanas.
Terrible l'poble y furios
com las onas encrespadas
que la mar de Déu no lliga
quant las mou forta ratxada,
per los carrers va estenentse
indòmit com la mar brava,
y a' Mourdon una turba
persegueix fins a sa casa.

Es en va que tanque portas
quant lo foc podrà cremarlas;
es en va que crida ¡auxili!,
contesta la turba airada,
y als crits de ¡perdó! sols la ira
contesta sempre ¡venjansa!

En un moment de mil puestas
van portant feixos y palla,
cadias, llits, calaixeras,
bressols, armaris y taulars,
y un foc encenen que volta
de flamas tota la casa.
"¡Mourdon!" rabiosa crida
la multitud apinyada,
y per tots quaque costats
las espumas de foc saltan.
Arriban fins a las llosas
dels balcons, viulant, las flamas,
y'ls nivols de fum rodolan
per demunt de la teulada.

Un crit ressona de angustia
dins de un baleó que ja branda,
yal' crit lo poble contesta
ab rugits de fera rabia.

Canhen las pedras rientas,
las portas canhen cremadas
y una ona de foc inunda
lo corredor y la escala.

"¡Mourdon!" segueix cridant
la turba desencadenada.

¡Sense un miracle del cel,
Mourdon ja no se salva!

Los ulls inflats y de espuma
tota la boca tapada,
va arrapantse a las parets,
com un gat tancat que salta,
lo pobre algusil sentintse
que'l trespol als peus li manca.

De prompt, horrosó estrepit
se escolta dins de la entrada,
y munts de bigas y pedras
canhen al mitj de las flamas
que saltan, del cop feridas,
com los esquityos del aygua
quant al mitj de un toll si tira
ben furienta una pedrada.

"¡Ira del cel!" dins ressona,
y un sol moment que s'apartan
espargidas per lo vent
del baleó las flamaradas,
hi apareix en ell un home

de horrible aspecte, que una ànima
més aviat sembla y apenas
com un boratxo se aguanta.

"Monredon!" crida altra volta,
al véurer acorralada
la fera, 'l poble que mira
que s'acosta sa venjança.

"Tra del cel!" - ell contesta,-
y 'l ofega una ratxada
de fum que li entra a' la boca
per hont la blasfèmia exhala.

Després...; Déu meu!; Si no sembla
possible desdita tanta..!

Com un tró que ab fort estruendo
sembla que al mont desencaripa,
y un llam rebota en la terra
després que 'l cel en foc ratlla,
encara és molt més horrible
es lo bram que a' tots espanta
que fa' la casa, al venirsen'
tota abaix de una vegada,
y balcon, vidras y ferros,
bigas parets y tentadas
ab un munt, com una bola
de foc, al caurer, se pafa.

Y en mitj de aquella foguera
que per l'espay se dilata,
Monredon si caragola
com una serp, quant las flamas
rosegan l'herba hont tenia
lo sen jas y la miada.

"¡Perdó!" - crida l'condemnat,-
fent foras desesperadas
per surtir de la rodona
de pedra y foc que l'abrasa;
y, mentres ab rabiosa furia
los ferros ruents aparta
que a' la seva corn se aferra
y a' bossis li despedassan,
lo poble, formant un ciruel
que l'envolta y fa' de valla
com de la mar als esforços
la pendent y airuta platja,
contesta ab crits de alegria,
no per justa, ni eno bárbara;
y homes y donas y ricks
se gosan, tirant ab rabia
al alguil moribundo
un diluvi de pedradas,
mentres altres, ab los ferros
primer caiguts de la casa,
més y més lo foc li arriman,
li pegan, punyan y pafan. (V.)

Res ne queda de la escena
de la sagnenta venjança:
nivols de fum, un cadáver
y un munt de pedras y brasas.
Derrotats los de Castella,
Santa Coloma eridolada,
y al peu mateix del Santissim,
cos present diis de una caipa,

que il·luminan sis blandidons
y l'hist llumet de la llantia,
l'avi Lluís sacrificat
per redimir a' la Patria.

¡Castella! No significa
tant sols un mort la venjança
que prengué Santa Coloma,
com tots los pobles, causada
de supir al Conde - duc
de terrible recordança;
es Catalunya que 't pega
la primera bofetada;
Catalunya que un cadáver
te tira al mitj de la cara,
de sanc, sins de vergonya,
posante rojas las galtas.
Catalunya que volia
deixar ja de ser esclava,
y l'esclau sempre es esclau
fins que al seu senyor no mata.

No t'guarda rencor, Castella,
Catalunya ta geruana;
peró mentres t'ú no deixes
lo fruit de la amencassa,
hiendrá bossins de cadena
per estamparte en la cara;
mes, si un dia, pau desitjas,
y ab ella ets noble y ets franca,
tan en pau, com en la guerra.....

Catalunya es catalana.

(I.) Catalunya defendida, por Bramques, lib.
IV, cap. VI.

(II.) Historia de Caluña, por Balaguer, lib X. cap
XII. (Este pregon está tomado casi al pie de la letra
del edicto publicado en 19 de marzo de 1640.)

(III.) Catalana justitia contra las armas castella-
nas, por el Dr. José Font. Cap X.

(IV.) Catalunya defendida, por Bramques, lib IV.
cap VI. = Melo, lib. I. 54.

(V.) Melo, Bramques, Balaguer, Historia de Catalu-
ña, lib X, cap XIV.
